

سبق ۱

شهنشاه جارج چوون قيصر هند

هاڻي جو هندستان جو شهنشاهه آهي، تنهنجو

راڻي ايليزبٿ بادشاهه جارج چوون

نالو جارج چوون آهي. هي اڳوڻي شهنشاهه جا

پنجين جو پٽ ۽ مهاراڻي وڪٽوريا جو

ڌيءُ آهي. سندس جنم ۱۸۹۵ع ۾ ٿيو. هو

آلبرٽ فريڊرڪ آرٿر جارج هو. سندس ڏاڏ
 ائڇوم ايڊورڊ سٽين کي هن جي تعليم ۽ تربيت
 و گهڻو اونو هو. تنهنڪري کيس اعليٰ تعليم
 يارڻ جو بندوبست ڪيائين. ڊسمبر ۱۹۳۶ع ۾
 هنجي وڏي ڀاءُ شهنشاهه ايڊورڊ اٺين جي
 تخت ڇڏي وڃڻ ڪري، هيءُ شهزادو پنهنجي
 ڻيءَ ايليزبيٿ سان گڏ جارج ڇهين جي
 خطاب سان انگلنڊ جو بادشاهه ۽ هندستان جو
 شهنشاهه ٿيو.

اسان جي شهنشاهه جي حڪومت تمام وڏي
 هي: سندس حڪومت هندستان، ڪئناڊا،
 ڊسٽ انڊيز، آسٽريليا، ڏکڻ آفريڪا، وغيره
 آهي. ٻيا به ڪيترائي ملڪ آهن، جن جي
 حڪومت ۾ انگريزي شهنشاهت جو اڻ سڌيءَ
 سطور آهي.

وڏي شهنشاهت جي ڪري چئبو

آهي ته ” انگريزن جي بادشاهت تان سڄ لهيئي
 ڪين“. ڇاڪاڻ ته سڄيءَ دنيا جي ڌار ڌار
 ڀاڱن ۾ ڪيترائي ملڪ سندس قبضي ۾ آهن،
 جن مان ڪنهن نه ڪنهن ملڪ تي سڄ هميشه
 هوندو ئي هوندو آهي.

انگريزي شهنشاهت جي مکيه گاديءَ جو هنڌ
 لنڊن آهي، جتي هو پنهنجي حڪومت جو
 ڪاروبار پارليامينٽ ۽ وزيرن جي صلاح سان
 هلائي ٿو. پارليامينٽ ۾ ۲ جماعتون آهن،
 جن مان هڪ اميرن ۽ خاص ماڻهن جي مجلس
 آهي، جنهنکي هائوس آف لارڊس چئبو آهي.
 جنهن ۾ ۶۰۰ ۽ ۷۰۰ جي وچ ۾ ميمبر آهن.
 ٻي مجلس آهي عام ماڻهن جي، جنهن کي
 هائوس آف ڪامنس چئبو آهي؛ هن ۾ ۷۰۷
 ميمبر آهن. ٻنهي جماعتن جي ميمبرن مان
 جدا جدا ڪمن لاءِ وزير چونڊيل آهن. هاڻوڪي

وزير اعظم جو نالو لارڊ چيمبرلين آهي. هر هڪ
ملڪ جي سنڀال بادشاهه جي پاران وائسراءِ يا
گورنر مقرر ٿيل آهي؛ جي سڌا پارليامينٽ سان
جوابدار آهن. هندستان جي لاءِ هاڻي جيڪو
وائسراءِ آهي تنهنجو نالو لارڊ لِنلٿگُو آهي.

اسان جي شهنشاهه کي پنهنجي رعيت جي
سڪ جو گهڻو فڪر آهي. اسانجي دعا آهي ته
شل اهڙو شهنشاهه سدائين خوش هجي ۽ سندس
اقبال وڌندو رهي. سندس ملڪ ۾ صلح سانت
هجي ۽ سڀڪو رعيت جو ماڻهو سندس گڻ
ڳائيندو رهي.

سبق ۲

سنڌ جي حڪومت

اسانجي سنڌ جا اڳي بمبئي علائقي جو
ڀاڱو هئي، سا ان کان سنه ۱۹۳۶ع ۾ جدا علائقو

ڪري گورنر صاحب جي حوالي ڪئي ويئي

آهي ، جو
ڪراچي ۾ رهي
ٿو. حڪومت
جي ڪاروبار
هلائڻ لاءِ ڪيس
هڪ ڪائونسل
ملي ل آهي ،
جنهن کي سنڌ
اسيمبلي چئبو
آهي. ان جو
ڪم آهي قاعدا

ٺاهڻ ۽ ڪاروبار هلائڻ. انهيءَ ڪائونسل ۾
۶۰ ميمبر آهن، جي اسان جا چونڊيل عيوضي
آهن. گورنر ۽ سندس ڪائونسل کي گڏي
سنڌ سرڪار چئبو آهي. ڪائونسل جي
چيئرمين (صدر) کي اسپيڪر يا پريزيڊنٽ

چئبو آهي، جو هو پاڻ مان چونڊيندا آهن. هن وقت سنڌ اسيمبلي جو اسپيڪر آنربل سيد ميران محمد شاه آهي. انهيءَ کان سواءِ حڪومت جي ڪاروبار هلائڻ لاءِ ميمبرن پاڻ مان هيٺيان ڇهه وزير چونڊيا آهن، جن مان هر هڪ کي جدا جدا کاتن جا ڪم سونپيل آهن. اهي کاتا هن ريت ورهايل آهن:-

وڏو وزير - آنربل خان بهادر اله بخش آهي، جنهنجي حوالي مالي ۽ هنري کاتا آهن.

ٻيو وزير - آنربل سر غلام حسين آهي، جنهنجي هٿ ۾ هوم ڊپارٽمينٽ، پوليٽيڪل ۽ متفرقه کاتا، ليگل ۽ جنرل ڊپارٽمينٽ (سواءِ ميڊيڪل، پبلڪ هيلٿ، لوڪل سيلف گورنمينٽ، تعليم ۽ هنري کاتن) آهن.

ٽيون وزير آئربل پير الاهي بخش آهي ،
 جنهنجي حوالي تعليم کاتو ۽ مکاني خود
 حڪومت (لوڪلبورڊ ۽ ميونسپالٽيون) ۽
 آبڪاري کاتا آهن .

چوٿون وزير آئربل مير بنده علي خان
 آهي جنهن کي سڄو روينيو کاتو (سواءِ کيتي
 پيلن ۽ آبڪاري) مليل آهي .

پنجون وزير آئربل ديوان نهچلداس وزيرائي
 آهي، جنهنجي حوالي انجنيئري کاتو، ميڊيڪل
 ۽ عام صحت کاتو آهن .

ڇهون وزير آئربل ديوان ڏيئل مل آهي
 جنهنکي کيتي، پيلا ۽ ويٽرني کاتا آهن .

مڪاني حڪومتون

(لوڪلبورڊ ۽ ميونسپالٽيون)

سرڪار شهرن ۽ ڳوٺن جي سڌاري ۽ واڌاري لاءِ ڪي اختيار يون چونڊيل ماڻهن جي جماعتن جي حوالي ڪيون آهن. انهن جماعتن کي مڪاني حڪومتون چئبو آهي. مڪاني حڪومتون ٻن قسمن جون ٿينديون آهن:-

- ۱- ميونسپالٽيون ۲- لوڪلبورڊ.

ميونسپالٽي:- جنهن شهر جي آدم شماري چئن هزارن ماڻهن کان وڌيڪ هوندي آهي، تنهن کي ميونسپالٽي مليل آهي. ميونسپالٽي شهر جي چونڊيل ماڻهن (ميمبرن) جي جماعت کي چئبو آهي. ميمبرن کي شهر جا عام ماڻهو پنهنجا ووٽ ڏيئي، پنهنجو عيوضي

الارڊ لنگو (وائسراءِ هندوستان)

سر لنڊي لات گرهام ڊگورنسن

آئرل مسٽر هڪيل اس وزياري

آئرل خان بهادر الله بخش وزيراعظم

آئرل پير الاهي بخش (وزير تعليم)

مسنر الانان آئرل مينچر

آئرل سيد ميرن محمد شاه
(شيخ)

آئرل مس جيني سپاهيلائي
(ڊپٽي شيخ)

ڪري چونڊيندا آهن. ميمبر وري پاڻ مان هڪ مکيه ماڻهو چونڊيندا آهن جنهن کي پريزيڊنٽ چئبو آهي. هرڪا ميونسپالٽي شهر جي ڪم ڪار هلائڻ لاءِ عملدار به پاڻ مقرر ڪندي آهي. ميونسپالٽي جي وڏي عملدار کي چيف آفيسر چئبو آهي.

ميونسپالٽي شهر جي سڌاري ۽ واڌاري صفائي ۽ روشنائي، صحت ۽ تعليم ۽ رونق وغيره جو بندوبست رکندي آهي.

مٿئين بندوبست رکڻ لاءِ ضرور پيسو ڪپي، ميونسپالٽي هيٺينءَ طرح پيدا ڪندي آهي :-

- ۱- ٻاهران آيل مال تي محصول يا ائڪس
- ۲- گهرن تي ڍل ۳- زمين جي وڪري مان آمدني ۴- پاڻيءَ تي محصول ۵- گاڏين، موٽرن ۽ پٿرين وارن کان محصول.

اهڙيون وڏيون ميونسپالٽيون سنڌ ۾

ڪراچي، حيدرآباد، سکر، شڪارپور، لاڙڪاڻو،
ميرپورخاص، نواب شاھ، دادو، جيڪب آباد،
روھڙي ۽ ڪوئٽي ۾ آھن.

ٻيون ننڍيون ميونسپالٽيون به سنڌ ۾
اٽڪل ويهارو کن آھن.

لوڪلبورڊ: سنڌ جي ھرھڪ ضلع لاءِ ٽار
ٽار لوڪلبورڊ آھي، اھو بورڊ به ضلع جي
چونڊيل ماڻھن جي ھڪ جماعت آھي، ميمبرن
کي ضلع جا ماڻھو ووٽ ڏيئي پنھنجو عيوضي
ڪري چونڊيندا آھن. ووٽ ڏيڻ جو حق
انھن ماڻھن کي ھوندو آھي، جي ۸ رپين
کان مٿي سالياني ڊل يا انڪم ٽيڪس ڀريندڙ
ھجن يا جن ميٽرڪ يا ان کان مٿي امتحان
پاس ڪيو ھوندو.

جيڪي ميمبر چونڊجي ويندا آھن سي
ڀاڻ مان ھڪ ماڻھو چونڊيندا آھن جنھن کي

پريزيڊنٽ چئبو آهي. ضلع جي سڌاري لاءِ عملدارن کي لوڪلبورڊ پاڻ مقرر ڪندو آهي. لوڪلبورڊ جي وڏي عملدار کي چيف آفيسر چئبو آهي، جنهنجي هيٺان ٻيا ننڍا عملدار گهڻي هوندا آهن.

لوڪلبورڊ جي حوالي هيٺيان ڪم آهن:—
 مسافر خانا ۽ رستا ٺهرائڻ، ٽلاءِ ٺهرائڻ ۽ ڪوھ ڪوٽائڻ، باغ رکائڻ ۽ اسڪول ۽ اسپتالون کولائڻ.
 انهيءَ سموري ڪاروبار هلائڻ لاءِ پيسي جي ضرورت آهي، جنهنجي پورائي هيٺين ريت ٿيندي آهي:— زمين جي اڳڙيل ڍل جي هر هڪ رپيه پنڀان لوڪل سيس، ٽول ٽيڪس ۽ مبلن وغيره تي مڪحول.

ميونسپالٽين ۽ لوڪلبورڊن کان سواءِ ڪن ڳوٺن ۾ نوٽيفائيڊ ايريا ۽ ڪن ۾ سٽيٽري

بورڊ آهن، جنجو ڪم آهي ڳوٺ جي صفائي
روشنائي ۽ صحت جو بندوبست رکڻ.

سبق ۲

شاه جي رسالي مان بيت

- ۱- حَقِيقَتَ هَڻِي، مُنهنجي جانِ جُدا ڪَئي؛
هڪڙو پَساهُ پَرِينِ ري، سَگهان تان نَه ڪَئي؛
تَڻِي ۽ تَڻِي، اُچي رهيو رُوحِ مِ.
- ۲- قُريا پَسي قِيئُ، کَرين کيرُ نَه چَڪيو؛
دُنيا ڪارِطِ دِينِ، وِجائي وَلها ٿِيئا.
- ۳- سَتا اُڻي جاڳُ، نِنڊُ نَه ڪَجي ايتَري؛
تو پانيو سَاطِيهَ آ، هِي مانجهاندي جو ماڳُ.
سُطاني سَهاڳُ، نِنڊُون ڪَندي نَه ٿِي.
- ۴- سَتي نَه سَرنديا، ڪَريچارِ پَرِينِ جي؛
وِهامي وِنديا، گهڻا هُندين هَتَرا.

۵- غافل غفلت چوڙ، تون کينء اڻاسي اوجھرين؛

چڀاتا چڙهي ويا، وڃي پھتا توڙ؛

نيٺين نند اکوڙ، جمر ورن ۾ واڪا ڪرين .

۶- ٿٽيءَ ٿڌيءَ ڪاه، ڪانهي ويل وهڻ جي؛

مٿان ٿڌي اونڌاه، پير نه لهين پرينءَ جو،

۷- پيڇن سي پسن، جڏهن ٿڏهن پرينءَ کي؛

ڏورينديون ڏسن، اڻڻ عجيبن جا .

۸- ويٺي جنين وٽ، ڏکندو ڏور ٿئي؛

تون ننڍن سين ڪٺ، اوڏا اڏي پکڙا .

۹- ويٺي جنين وٽ، ڏکندو ڏاڍو ٿئي؛

سا مجلس ئي مٺ، جي حاصل هوءَ هزار جو .

۱۰- نمي ڪمي نهار تون، ڏمر ڏوڻو ٿو؛

ٿڌي سا چائو، جي اڀين انھينءَ پير تي،

۱۱- ڪمندڻ گهر ڪينءَ، چوندڙ چڱا نه ٿئا؛

ويٺئون ويد پئي، هٿ نه اچي ڪين .

۱۲- مان پڇئيئي سپرين، چتان لاه ۾ چر،

انهيءَ جا امر، ڪٿ ته خالي نه ٿئين .

۱۳۔ ڪُوڙُ ڪَمَائيءَ ڪَڇُ، اُٿِي اَوِڙِ اَللّٰهُ سِينِ ؛
 ڪَڍِ تُون دِغا دِل مان ، صَاحِبَ وِٿِي سَڄُ ؛
 مَحبَتَ سَندو مَن ۾ ، ماڻِڪَ ٻارِج مَڄُ ؛
 اِنَ پَرِ اُٿِي اُچُ ، تَه سَوَدو وِٿِيئي سَقَرُو ،

سبق ۵

هندستان

اسانجو سنڌ پرڳڻو هندستان ملڪ جو ڀاڱو
 آهي، اهڙا سنڌ جيڏا ايڪٽيه ٽڪر هندستان
 جي ملڪ ۾ ماڀي سگهندا، آڳاٽي وقت ۾
 هندستان کي ڀارت ورش ڪري سڏيندا هئا.
 مسلمانن جي راڄ کانپوءِ هندستان سڏجڻ ۾
 اچي ٿو.

آڳاٽي وقت ۾ هي ديس دولت، علم ۽
 هنر ۾ دنيا جي سڀني ملڪن کان سرس هئو.

لنڊن ۾ رهي ٿو. سندس پاران هندستان جو
وڏو حاڪم وائسراءِ يا گورنر جنرل آهي، جو
دهلي ۾ رهي ٿو. انکي بادشاه پاڻ پارليامينٽ
جي صلاح سان مقرر ڪندو آهي. سندس
ساليانو پگهار اٽڪل اڍائي لک روپيه ٿيندو آهي.
هي سڌو سيڪريٽري آف اسٽيٽ فار انڊيا
سان لکپڙه ڪندو آهي، جو لنڊن ۾ رهي
ٿو. هندستان جي حڪومت لاءِ پارليامينٽ
سان جوابدار آهي. سندس ساليانو پگهار پنج
هزار پائونڊ آهي.

وائسراءِ کي صلاح مصلحت ڏيڻ لاءِ اٺن
ميمبرن جي هڪ ڪاروباري ڪائونسل آهي ۽
قاعدن قانونن ٺاهڻ لاءِ وري ٻيون ٻه
ڪائونسلون اٿس، جن مان هڪ تابعدار ڏيهي
رياستن لاءِ ۽ ٻي انگريزي پروڳڻن لاءِ. وائسراءِ
۽ سندس ڪائونسلن کي گڏي هند سرڪار
چئبو آهي.

هندستان جون ٻه پٽيون سڌيءَ طرح انگريز سرڪار جي هٿ هيٺ آهن ۽ باقي ٽي پٽي ڏيهي حاڪمن جي هٿ ۾ آهي. اٽڪل ست سو کن رياستون آهن؛ جن مان مکيه آهن:- ڪشمير، راجپوتانا، نظام جو ملڪ (دکن)، ميسور، بڙودو وغيره. جيڪي ٻه پٽيون سڌيءَ طرح انگريزن جي هٿ ۾ آهن، سي ۱۶ علائقن ۾ ورهايل آهن، جنکي گڏي برٽش انڊيا ڪوٺبو آهي. انهن ۱۶ علائقن مان ۱۱ علائقا وڏا آهن، جن مان هر هڪ علائقي تي گورنر مقرر ٿيل آهي. اهي علائقا هي آهن:- سنڌ، بمبئي، پنجاب، مدراس، بنگال گڏيل علائقا، بهار، اوڙيسا، آسام، وچوارا علائقا ۽ برار ۽ اتر الهندي وارو سرحدي علائقو. باقي جيڪي ۵ ننڍا علائقا آهن، تن مان دهليءَ ۽ انڊمان نڪوبار لاءِ چيف

ڪمشنر آهن ۽ برٽش بلوچستان، ڪرگ،
 اجمير ۽ مرورا لاءِ ايڄنٽ مقرر ٿيل آهن.
 برٽش علائقن ۽ ڏيهي رياستن کانسواءِ هندستان
 ۾ ٽارين قومن جهڙوڪ پورچوگيزن ۽ فرينچن
 جي هٿ ۾ به ڪي ملڪ آهن. پورچوگيزن
 جي هٿ ۾ گوا، ڊمن ۽ ڊيو آهن. فرينچن
 جي هٿ ۾ پانڊيچري، ڪاريڪل، ماهي، يانم
 ۽ چندر نگر آهن.

سبق ۶

هندستان جي پيدائش ۽ ماڻھون جا ڌنڌا

هندستان ۾ اٽڪل ۳۵ ڪروڙ ماڻھو رهن
 ٿا. جن مان اٽڪل ۲۵ ڪروڙ هندو ۽ ۸
 ڪروڙ مسلمان ۽ باقي پارسي، عيسائي،
 يهودي ۽ ٻيون قومون آهن.

پاڻي مٿو، آمدرفت جا رستا سولا ۽ سٺا ۽
 ماڻهن جي جان ۽ مال جي پوري حفاظت آهي.
 هندستان ۾ هرڪنهن قسم جي پوک ٿئي
 ٿي، ڇاڪاڻ ته اسان وٽ گهڻيئي نديون
 آهن، جنهنڪري پوکن کي پاڻي جا ملي
 سگهي ٿو. هندستان جي زمين به ڀلي آهي
 ۽ برسات به ڇڱي پوي ٿي. اتر هندستان
 ۾ ڪپهه، ڪمند، سٽي، چانور، تر، مڱ،
 مکائي، جرڙ، ٻاجهري، ڪڻڪ، جو، سره،
 جانيو، اهر، مٺر، چٽا، تماڪ، آفيم ۽ نير
 جون پوکون ٿين ٿيون. ڏکڻ هندستان ۾
 ڇاڻ، ڪافي، مصالح، ربڙ ۽ ناريل ٿين ٿا.
 گهڻو ۽ سٺو ميوو ڪشمير، ڪئينا ۽ قنڌار ۾
 ٿئي ٿو. ڪيتي جي پيدائش جي مقابلي ۾
 ڪاٿين جي پيدائش باڪل ٿوري آهي. ڇاڪاڻ
 ته ڪاٿيون تمام گهٽ آهن. مکيه ڪاٿيون هي

آهن ۽ - اگر - بنگال، بهار، اوڙيسا ۽ وچوارن
 علائقن ۾. گاسليٽ - برما، آسام ۽ پنجاب
 ۾. پيٽرول - برما ۽ راولپنڊي ۾. سون -
 ميسور ۽ دکن ۾. چاندي - بودوان ۾.
سنگ مرمر - جيبپور ۽ جبل پور ۾. لوڻ -
 سنڌ، پنجاب، راجپوتانا ۽ مدراس ۾. قلعي،
يا قوت ۽ تين - برما ۾. لعلون - برما ۽
 سلون ۾. هيرا - دکن هندستان ۽ ونديا جبل ۾
 شورو ۽ ابرڪ - بنگال ۽ بهار ۾. گرفتائيت -
 تراونڪور ۾.

انهن پيدائشن هئڻ ڪري ماڻهن جو ڌنڌو
 گهڻي انداز ۾ ڪيتي ڪرڻ جو آهي ۽ ڪي ٿورا
 ماڻهو آهن جي ڪاٺين کوٽڻ جو ڪم ڪن ٿا.
 وڏن شهرن جا ماڻهو ڪجهه وقت کان وٺي
 ڪارخانن جي ڪم کي وڌائي رهيا آهن.
 مکيه ڪارخانن جا هنڌ هيٺ ڏجن ٿا.

سوتِي ڪپڙي جا ڪارخانا - بمبئي،
 احمدآباد ۽ مدراس ۾ آهن. اوني ڪپڙي جا
ڪارخانا - سري نگر، ڪانپور ۽ ٿاڙيوال ۾ آهن.
 ريشمي ڪپڙي جا ڪارخانا - سري نگر، ڪلڪتہ
 ۽ بنارس ۾ آهن. سٽيءَ جا ڪارخانا - ڪلڪتہ
 ۾ آهن. چمڙي جا ڪارخانا - ڪانپور، آگرہ،
ڪلڪتہ ۽ مدراس ۾ آهن. لوه ۽ رڪ جا
ڪارخانا - بنگال، بهار، جمشيدپور ۽ ميسور ۾
 آهن. غاليچا - امرت سر ۽ بوبڪن ۾ آهن.
ڪاغذ جا ڪارخانا - پوني، بمبئي، ڪلڪتہ ۽
 لکنو ۾ آهن. ڪنڊ جا ڪارخانا - بنگال، بهار، گڏيل
 علائقن، پنجاب ۽ سنڌ ۾ آهن. ماچيسن جا
ڪارخانا - برما، پنجاب ۽ ٿراونڪور ۾ آهن.
سيمينٽ جا ڪارخانا - جبلپور ۽ گواليار ۾ آهن.
 اهي ڪارخانا ايترو مال پيدا نٿا ڪن جو
 هن ملڪ لاءِ پورو پئجي سگهي؛ تنهنڪري

ٻاهرين ملڪن کان به گهڻو مال اچي ٿو.
 جهڙوڪ:- ڪپڙو، ڪلون، ڌاتو، لوهه ۽ رڪ
 جو سامان، کنڊ، شراب، دوائون ۽ ٻيا وغيره.
 هتي جي زرعي پيدايش جا گهرج کان
 گهڻي ٿئي ٿي، يا ڪچو مال جو هتي ڪمائتو
 نٿو ٿئي، سو ٻين ملڪن ڏي وڃي ٿو،
 جهڙوڪ:- ان، ڪپهه، تيلي بچ، چاهه، ڪافي،
 مصالح، ان، ڪلون ۽ هڏا.

سبق ۷

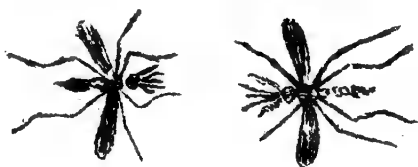
سڄا زيور

چوڪريءَ هڪڙي پڇيو هڪ ڏينهن پنهنجي ماءُ کان:
 ”زيورن مان آهه ٻچڙو ۽ چڱو ڪهڙو امان؟“
 ٿا چڱا زيور پڇائي آهه ڪريان هت پنهنجي لاءِ،
 ۽ ڏيان ٻچڙن کي پنهنجي بت تي هرگز ڪين جاءِ“

ٿڏهن چيو ماڻس محبت مان ”اي منهنجي پياري ٿي!
 ڪن ڏيئي ٻڌ، ٿي ڪريان توسان ٻين جي ڳالهه هي!
 سون ۽ چانديءَ جا زيور خلق ٿي ڄاڻي ڇڏا،
 پرامان پياري سنڀالڻ موھجين تن ٿي مٿان .
 سون ۽ چانديءَ جو چٽڪو خلق جي مرڃات ڄاڻ،
 چار دن ڪي چاندني هي ڦر انديري رات ڄاڻ .
 ياد رک منهنجي نصيحت سمجھ سي زيور سڄا،
 دين دنيا جي پلائي جن سان ٿئي حاصل بچا .
 ڏانڊو ڏاهپ جي پياري تون مٿي تي رک مدام،
 جنهن سان دنيا ۾ رهن هر طرح ٿا خوش خاص عام .
 وجهه سڄائيءَ جون سڳيون وارن ۾ ويڙهي تون کڻي،
 تن سان چوڻيءَ ڦل چڱائيءَ جا رڪن خوبي گهڻي .
 پاڻ تون پرھيز جا پنٿا گھڙائي جان من!
 وعظ جون واليون نصيحت جون وجهج نسيبيون ڪنن .
 نڪ ۾ نٿ ٿي ننگ ۽ ناموس جي پياري ٺهي،
 ڀرم جو بولو ۽ بينسر پڻ پاي تنهن سان رهي .

جي پيڄين گهڻا ڳچيءَ جا ، قرب جي ڪنمال پاءُ ،
 دينداريءَ جي دهرِي آهي لازم تنهنجي لاءِ .
 بيوبه ڪو زيور ڳچيءَ ۾ جي توکي درڪار هوءَ ،
 تا پلي چستيءَ ۽ چالاڪيءَ جو چندن هار هوءَ .
 ٻانهن ۾ ٻانهپ جي ٻانهين وارثن جي لاءِ وجهه ،
 بردباري جا به بازوبند تون بهتر سمجهه .
 ۽ ڪرائيءَ ۾ ڪنگڻ گهرجي ڪمائيءَ لاءِ پاءُ ،
 پيار جون پونجيون انهن سان گڏ وجهين تان پڻ جڳاءُ .
 آڱرين ۾ وجهه منديون ميٺ ۽ محبت جون سدا ،
 تان گهرن توکي گهڻو تنهنجا عزيز ۽ اقربا .
 پوءِ پيرن ۾ وجهج پازيب پاڪائيءَ جا تون ،
 تن سان گڏ نيڪيءَ جا نورا ۽ قناعت جون ڪڙيون .
 دڪ آهي زيور علم ۽ عقل جا زيور سڌين ،
 دين ۽ ايمان جا گهڻا آهي ٿي باليقين .
 سون ۽ چانديءَ جا سڀئي زيور کڻي اڇلائي ڇڏ ،
 جي خدا توکي ڏئي هيءَ وجهه هنن سڀني کي ڪڏ .

م-پچر

عام مچر

زهري مچر

مچر نه ڪو هان ڏنا هوندا. اهي آهن سي
 ننڍڙا پر اٽو بچڙيون بلائون. اهي نه اوڙي
 چڱا نه پاڙي چڱا، ڇو ته چڪ پائين ته ماڻهوءَ
 کي ڏڪدم موسمي ٽپ ٿيو پوي. تنهنڪري
 گهر مان کين تڙي ڪڍڻ لاءِ ڏاڍي ڪوشش
 ڪرڻ گهرجي. انهيءَ مطالب سڏ ڪرڻ لاءِ
 مچر جي حياتيءَ جو احوال سمجهڻ
 ضروري آهي.

مچر ڪني پاڻيءَ ۾ ڦوڻهڙو ڪن ٿا. ٽينن
 ۾، دلن ۾، ننڍڙن وهڪرن ۾، گهر جي آس
 پاس پوسل ۾، ڪسين ۽ ڪڏن ۾، مطاب نه
 ڪئي به ڪنو پاڻي گڏ ٿيو ته يڪدم مچر
 جي مادي وڃي مٿس آنا لاهيندي. اهي
 آنا پاڻ ۾ ننڍين ڍڳين وانگر ڳنڍيل پيا ڏسڻ
 ۾ ايندا آهن. چوويهن ڪلاڪن اندر آئن مان
 چرندڙ جيت ڦٽي نڪرندا آهن. هو پاڻيءَ
 منجهه ساهه کڻي ڪونه سگهندا آهن، تنهنڪري
 پاڻيءَ جي مٿان پيا ترندا آهن. جيڪو به
 گند ڪچرو پاڻيءَ ۾ ترندو نظر اچين سو کائي
 پيا ٿيندا آهن. اهي ٻچا نانگ وانگر به
 ٿي پيرا ڪل لاهيندا آهن ۽ جلد ئي وڌندا
 ويندا آهن. ڇهن يا ستن ڏينهن کانپوءِ هر هڪ
 ٻچو سُڄي کوپي وانگر ٿي پوندو آهي، جو
 پاڻيءَ مٿان پيو ترندو آهي. ٻن يا ٽن

ڏينهن کانپوءِ ڪوپي جي پٺيءَ واري ڪل ڦاٽي
پوندي آهي، جنهن مان مچر نڪري اڏامي
ويندو آهي.

مچرن جا ٻه قسم آهن: هڪڙا عام مچر،
ٻيا زهري مچر. خرابي جيڪا هوندي آهي
سا ٻئي قسم ۾ آهي. زهري مچر عام مچر
کان قدر نڍو ٿئي ٿو، هو ڀت تي وهڻ مهل
پنهنجي ڌڙ جو پويون حصو مٿي ڦيرائي
وهندو آهي ۽ سندس پيرن تي ٿي چار
هاڪا ٻاڙها ۽ ٿڪا ٻاڙها پتا ٿين ٿا، جي
عام مچر کي ڪين ٿين.

پنهنجي ڏت تي ويٺل مچر کي جاچي
ڏسندو ته معلوم ٿيندو ته ڪيس مٿي مان
نڪتل سئيءَ جهڙي هڪ سونڊ آهي، جا چڪ
پائڻ مهل ساڻهوءَ جي چمڙيءَ ۾ لنگهائي ڏيندو
آهي. اها سونڊ پوري آهي جنهن منجهان

مڇر جي پڪَ رت ۾ وڃي گڏبي آهي ، ان
 کانپوءِ هو ڪجهه رت پنهنجي پيٽ ۾ چوسي
 وٺندو آهي . هاڻي جي مڇر ڪنهن تپ ۾
 ورتل ماڻهوءَ کي چڪ پائيندو ته انجي رت
 سان گڏ هو ڪيترا جيوڙا به چوسي وٺندو ،
 جي پوءِ وڏي وڏا ٿي سندس سونڊ جي
 چوٽيءَ ۾ وڃي بيهندا آهن . وري جڏهن اهو
 زهري مڇر ڪنهن چڱي ڀلي ماڻهوءَ کي چڪ
 پائيندو ته سندس پڪَ ۽ ان سان گڏ اهي
 زهري جيوڙا ان ماڻهوءَ جي رت ۾ گهڙي
 ويندا ۽ اهو هنڌ سڄي ٻاڙهو ٿي پوندو . پوءِ
 جيوڙن جو انداز وڌڻ ۽ ماڻهوءَ جو نه ٿه
 ٿيڻ . ڏسو ته ڪيڻ جهڙو جيت ڪهڙو نه
 خلم ٿو باري ! تنهنڪري مڇرن کي جتي ڏسو
 ته اتيئي ڪيڻ ناس ڪريو . مڇرن کان چند
 چڏائڻ لاءِ هيٺيان اپاءَ ڪم ۾ آڻڻ گهرجن :-

(۱) جنهن صورت ۾ مچر ڪئي پاڻيءَ ۾
وڌن ٿا تنهن صورت ۾ گهرن جي آس پاس
پاڻي بيهڻ نه ڏجي. کڏون ڪوٺا سڀ ڀري
چڏجن ۽ پوسل ٿيڻ نه ڏجي. ڀڳل ٿين ۽
د لا جن ۾ پاڻي پيل هجي، سي اوقتو چڏي
ڏيڻ نه گهرجن. گهر ۾ پاڻيءَ جا ٿانوَ
ڍڪي رکجن.

(۲) مچرن جا ٻچا ساه ڪڍڻ لاءِ پاڻيءَ
مان ٻاهر نڪرندا آهن. تنهنڪري پاڻيءَ
مٿان جيڪڏهن گاسائيٽ هاريو ته اهي ٻاهر
اچي ڪين سگهندا ۽ اندر ئي پوسائجي
مري ويندا.

(۳) ڪوهن، تلاءُن ۽ ڊپن ۾ ننڍيون
مچيون رکبيون ته اهي به مچرن ۽ سندن
آڻن کي ڳرڪائي وينديون.

(۴) گهرن جو فرش ڌوئي صاف ڪجي ۽

مٿس فينائل هارجي ته مچر مري ويندا.
 ڪوئين کي گندرف، ڏوپ يا پيءُ ڪنهن
 تيز شيءِ جو دونھون ڏجي.

(۵) ٽپاوليءَ وارن ھندن تي جي ماڻھو
 رھن ٿا، تن کي ڪپي ته مچردانيون يا
 مهاڙيون ڪم آڻين. جيڪڏھن سڀ ماڻھو
 مهاڙيون رکي نه سگھن ته گھٽ ۾ گھٽ بيمار
 لاءِ ته تمام ضروري آھن.

سبق ۹

موسمي ٽپ

اسانجي ملڪ ۾ موسمي ٽپ ڪري سال
 بسال ڪيترا ماڻھو مرن ٿا، ته به اسان مان
 گھڻن کي اها به خبر ڪانهي ته اهو ٽپ
 پيدا ڪيئن ٿو ٿئي. ڪيترا جاھل ماڻھو ته انهي

جو سبب جن پوت يا لڳت جو حساب
 سمجهندا آهن . دوا درمل ڪرڻ جي بدران
 وڃيو ٿيڻ جي ور چڙهن، جيي بيمار کي
 طرحين طرحين جون تڪليفون ڏيئي جن يا
 پوت ڪڍندي انجي حياتي ڇڻ ڪيو ڇڏين.
 موسمي ٽپ جنهنکي عام طرح سرءُ جو
 ٽپ يا مليريا به چوندا آهن سو درحقيقت
 هڪ قسم جو زهر آهي جو برساتي موسم يا
 پاڻيءَ جي لاهه وقت (سيپٽمبر کان ڊسمبر
 تائين) هڪ قسم جي جيوڙن مان پيدا ٿئي
 ٿو. ٽپيل ماڻهوءَ جي رت ۾ انهن جيوڙن
 جو انداز تمام گهڻو ٿئي ٿو. اهو جڻن مٿي
 بيان ڪيو ويو آهي مڃڻ جي ڪري
 ڦهائجي ٿو.

موسمي ٽپ جا جيوڙا ماڻهوءَ جي رت
 جي ڳاڙهن جزن تي حملو ڪري رت جي

ڳاڙهاڻ کي ناس ڪريو ڇڏين ۽ ماڻهو پيلو
 ٿيو پوي. انهي حالت ۾ ڪوبه ڪم ڪونه
 ٿو اڄهيس، سندس منهن هميشه سائو ۽ اداس
 رهي ٿو، اڃا ٿوري اس لڳيس ته جهٽ
 ٽپ آيس. ٽپءِ کي زياده ڪم ڪرڻو ٿو
 پوي ۽ اها وڌيو وڃي جنهن کي پوءِ هيانچو
 چئبو آهي. ڪن ماڻهن جو هيانچو نه اٿڻو
 وڌو ٿي ويندو آهي جو سڄو پيٽ ڀرجي
 ويندو اٿن.

موسمي ٽپ تمام خوفناڪ مرض آهي،
 جنهن به ماڻهوءَ کي هڪواريءَ ٿئي ٿو ته کيس
 اهڙو ضعيف ڪيو ڇڏي جو هو پوءِ ڪنهن
 وڏي مرض جو شڪار ٿيو پوي. تنهنڪري
 جي ڀانيو ته موسمي ٽپ اصل نه ٿئي ته
 کيس روڪڻ لاءِ مکيه اپاءُ آهي مڇرن کي
 ناس ڪرڻ.

جيڪڏهن ٽپ ٿي پوي ته پوءِ هيٺيون
خبرداريون رکڻ گهرجن:-

(۱) بيمار کي مچر دانيءَ يا مهاڙيءَ اندر
سمهارجي جئن سندس بت ٿي مچر ويهي نه
سگهن ته مچر ٽپ جو ٻج سڀني ماڻهن ۾
پکيڙي ڇڏيندا.

(۲) بخار جي گرميءَ کان بيمار کي اڃ
تمام گهڻي لڳندي آهي. اهڙيءَ حالت ۾
رواجي پاڻي ڪاڙهي، ڇاڻي، قدري ناري
ڏجي. ليمون گرم ڪري مٿس لوڻ، ڪارا
مرچ برڪي بيمار کي ڪارائجي ته خشڪي
گهٽ ٿيندس.

(۳) بخار اچڻ کان ٿي يا چار ڪلاڪ اڳ
اٽڪل ويهه گرمين ڪوئنين روزانو بيمار کي
ڪارائجي. هفتو سانده ڪوئينن ڪارائڻ گهرجي.
ڪوئينن بخار جي جيوڙن تي ناس ڪرڻ لاءِ

هڪ ٽڪ علاج آهي. تنهنڪري تندرست ماڻهو به جيڪڏهن ڪوئين استعمال ڪندو ته سرءُ جي ٽپ کان آجو رهندو. ٻارن کي کير يا شربت ۾ ڪوئين ڳاري ڏيڻ گهرجي ڇو ته ڪڙي هٿ سبب ٻار ڪوئينن رڳو پاڻيءَ سان تمام ڏکيو وٺندا آهن. هيٺئر ڪوئينن جي جي بدران يوڪوئينن ٻارن کي ڏيندا آهن ڇاڪاڻ ته انمان ڪوئينن جي ڪڙاڻ ماريل آهي.

(۳) بيمار کي کاڌو بلڪل هلڪو ۽ جلد هضم ٿيندڙ ڏيڻ گهرجي ۽ ٽي سگهي ته کيس هوا جي مٺ ست لاءِ ڪنهن اهڙي هنڌ وٺي وڃي جتي سرءُ جو ٽپ نه هجي. پر جي جلد فائدي جي صورت ڏسڻ ۾ نه اچي ته ڊاڪٽرن سان صلاح ڪجي.

مکيون

گهرو مک: گند، ڪچري، ڇيٽي ۽ پاڻ وغيره
 ۾ آنا لاهيندي آهي. چوويهن ڪلاڪن بعد
 آني مان ڦٽي ڪينئون جڙندو آهي. پنجن
 يا ستن ڏينهن جي عرصي ۾ اهو ڪينئون
 مک ٿي پوندو آهي. هر هڪ هڪ سو
 کان مٿي آنا لاهيندي آهي؛ انهي ڪري
 منجهن وادارو تمام گهڻو ٿئي ٿو.

مکيون ڪن ڪچري کائڻ جون نه شوقين
 آهن. عام طرح ڪن ڪچرو کائي، اڏامي
 اچي کاڌي جي شين تي وهنديون آهن.
 سندن ٽنگن تي بي انداز سنهڙي ٻُر ٿئي ٿي،
 جن ۾ گند جا ذرا ذرا چنبڙيو پون. جي
 وري اسانجي کاڌي ۾ ملايو ڇڏين. اهڙيءَ

طرح ڪسين ۽ ڪاڪوسن جو گند ڪالرا ۽
 آنڊي جي ٽپ جي جيوڙن سميت اسانجي
 کاڌي سان گڏجيو وڃي. انهيڪري ضروري
 آهي ته کاڌي تي مڪا کي وهڻ نه ڏجي.
 کاڌي پيئي جي شيءِ اڳهاڙي اصل نه رکجي.
 جاريءَ يا مليل جي ٽڪرن سان کاڌي پيئي
 جون سڀ شيون ڍڪڻ گهرجن. بزار ۾
 حاواين ڪا سائين ۽ ميوي وارن جي دڪانن
 تي اوهان ڏٺو هوندو ته مکين جي وهڻ
 ڪري هرڪا شيءِ ڪاري ٿي پيئي هوندي
 آهي. هيڏي هوڏي نهاري ڏسندو ته اهي
 مکيون ڪسيءَ جي ڪچري ٿي ويهي وريو
 اچيو انهن دڪانن جي شين تي وهن.
 اهڙيون شيون نهايت نقصان ڪار آهن؛ خاص
 ڪري جڏهن رڌڻ کان سواءِ ڪم آڻجن ٿيون

جهڙوڪ :- ميو يا مڻايون . اهڙي حالت ۾
 ميوو نقط ڪل وارو ڪائجي جهڙوڪ :- ڦريون
 نارنگيون ، ڏاڙهون وغيره . جي مڻائيءَ جي
 ضرورت هجي ته ڪوشش ڪري ڪوسي
 ڪوسي هٿ ڪجي جنهن تي مڪ نه
 ويٺي هجي .

اوهان کي اهو به ويچار ڪرڻ گهرجي ته مڪين
 کي گهر ۾ اچڻ کان ڪيئن روڪجي . اوهان
 کي سڌ آهي ته هنن جو واڌارو ڪچري ،
 گندگيءَ ۾ ٿئي ٿو . تنهنڪري اهڙيون شيون
 گهرن جي ويجهو رهڻ نه ڏيو . کاڌي جون
 شيون ضرور ڍڪي رکو ۽ گند جا ڍير به
 ڍڪيل رکو . جي گهوڙا ۽ ٻڳئون هجن ته
 انهن جو پاڻ ڪڍڻ کولائي انهن ۾ وجهي
 مٿان چن چٽڪا رائي ڇڏيو . درن ۽ درين
 تي چاريون يا چڪون هڻڻ گهرجن . مطلب

ٿر پنهنجن گهرن ۾ ۽ چوڌاري صفائي رکڻ
ڪري مڪيون گتھجي وينديون .

سبق ۱۱

ماتا

ماتا هڪ وچڙندڙ بيماري آهي جنهن
وگهي هزارين ماڻهو سال بسال مرن ٿا. انهي
بيماريءَ ۾ پهريائين مٿي ۾ سور پوندو آهي،
ڪڪڙن ۽ ٻئيءَ ۾ درد . انهيون ٿينديون
آهن، تنهن کانپوءِ ٽپ ايندو آهي ٽپ ايترو
زور وٺندو آهي جو ۱۰۴ يا ۱۰۵ درجن تي
وڃي پهچندو آهي . تن ڏينهن کان پوءِ منهن ۽
پيشانيءَ تي سنهڙي ٻُر ٻُر نڪرندي آهي،
چوٿين ڏينهن اها ٻُر ٻُر داڻن جي صورت
وٺي سڄي بت تي پکڙجي ويندي آهي .

پنجين ڏينهن هر هڪ ڊاڻي ۾ پاڻي ڀريو آهي،
 اٺين ڏينهن پاڻيءَ جي بجاءِ پوءِ ڀرجي
 ايندي آهي. اٽڪل ڏهن ڏينهن کانپوءِ
 پهريائين منهن جا ۽ پوءِ هٿن ۽ پيرن جا
 ڊاڻا سڪل لڳندا آهن، چوڏهن ڏينهن بعد
 ڪڙيون ٻڏجي وينديون آهن جي ويهن کان
 ٽيويهن ڏينهن جي اندر لهي وينديون آهن
 ۽ ڇڱهه ڏسڻ ۾ ايندا آهن.

چوندا آهن ته ”ماتا ماري يا ڪاري“
 گهڻين حالتن ۾ بيمار يا ته مرندا آهن يا انڌا
 ٿي پوندا آهن، ٻي صورت ۾ ڪونه ڪو
 عيب ته ضرور ٿي پوندو اٿن. هيءُ مرض
 ڏاڍو وچڙندڙ آهي هڪ ماڻهوءَ کي ٿيو ته
 ساري پاڙي ۾ پکڙندي ويسر ٿي ڪانه
 ڪندو. انهي ڪري بيمار کي جدا رهائڻ
 بلڪل ضروري آهي.

ماما کي روڪڻ لاءِ ٿڪڻ ڌيارڻ جهڙو ٻيو
 ڪو علاج ڪونهي. ٿڪڻ ۾ ڪا به تڪليف
 ڪانهي. هيٺ ٿڪڻ ڌيڻ جو اهڙو سولو
 رستو ڳولي ڪڍيو اٿن جو ڪنڊي چيڻ
 جيترو به ايڏا ڪونه ٿر اچي. بهراڙي جا
 ماڻهو ٿڪڻ کان اهڙو وڻن ويندا آهن جو
 وئڪسينيٽر ڏٺائون ته يڪدم پنهنجا ٻار
 لڪايو ڇڏين، پر ائين ڪرڻ صفا ناداني آهي.
 ماما کي روڪڻ لاءِ فقط ٿڪائي اڻ گس
 آڻڻ آهي، رڳو هڪ يا ٻه ڏينهن ٿڪڻ پرجڻ
 ڪري ٻانهن تي سوچ ۽ هلڪو ٽپ ٿيندو
 جو ماما جي پيٽ ۾ ڪجهه نه آهي. ٻار کي
 ڄمڻ بعد ڏهن ڏينهن کانپوءِ ڪڏهن به ٿڪا
 ڌياري سگهجن ٿا. ضعيف ٻارن جي حالت
 ۾ ٿڪا ڌيرج ڪري ڌيارجن پر ته به ٻن
 سالن اندر سڀڪنهن ٻار کي ضرور ٿڪا ڌيارڻ

کپڻ. جڏهن ٻار ستن سالن جو ٿئي ته ٻيهر
 کيس ٽڪا ڏيارجن. اهڙيءَ ريت سڀڪنهن
 ستين سال ورائي ٽڪا ڏيارڻ تمام فائدي
 وارو آهي. اسانجي ديس ۾ ٽڪن ڏيارڻ لاءِ
 سڀ کان عمدو وقت سياري جي موسم آهي.
 يورپ ۾ هن مرض جو نالوئي ڪونهي،
 تنهنجو سبب رڳو اهو آهي جو اتي ٻارن کي
 زوريءَ ٽڪا ڏبا آهن. جڏهن اهو مرض
 پيدا ٿيندو آهي تڏهن ته سڀڪو ماڻهو
 پنهنجي رضا خوشيءَ سان ٽڪا ڏياريندو آهي.

سبق ۱۲

ببيت

۱- هيءَ هڏ وهائي، تون ڪڙهه ڪالهوڻي ڏينهن کي،
 اتي اور اڙت سڀڻ، ويهه مَ ويڳاڻي،

- ۱- تہ صَراف سڀاڻي، موٽائي هڻئي نہ مَنهن جي.
- ۲- هيءَ هڏَ وهائي، جان ڪتندِين تان ڪت،
ڪو پنهنجي عيد کي پيري ڪج ڀرت،
مٿان رئين رت، صَباح وچ سرَڻين.
- ۳- ڪٽڻ جي ڪانَ ڪرئين، سَتي ساهيئن هڏَ،
صَباح اينديءَ اوچتي عيد اُگهاڙن گڏ،
ڄت سرَڻيون ڪنديون سڏ،
ات سڪنديءَ سينگار کي.

سبق ۱۳

سڌريل ڪڙمي

قدیر زماني کان وٺي سڀني ملڪن ۽ قومن
۾ پوک ۽ آباديءَ کي وڌي عزت ۽ آبرو
وارو ڏنڌو سمجهيو ويندو آهي، ڇاڪاڻ تہ
سڄيءَ مخلوقات جي جيا پي جو مدار ڪيتيءَ

تي آهي . اسانجي ملڪ ۾ مشهور پهڪو آهي
 ته ” اُٿم ڪيتي، وڌندڙ واپار، نيچ نوڪري.“
 اهو پهڪو ڏيکاري ٿو ته اسانجي وڏن وٽ
 ڪيتي جي ٿنڌي جو ڪيڏو نه مان هو.
 اڪبر بادشاه جي زماني ۾ ڪيتي کي سون
 اُپائيندڙ هنر چوندا هئا. پر اڄ اهو ڏينهن
 آهي جو ڪڙمي ويچارا سڄو سال سخت
 ڪمائي ڪرڻ کانپوءِ به مشڪل سان ٻن مهينن
 جي ماني ڪمائي سگهن ٿا. اڳوڻي وقت
 جي زمين جي پيدائش کي هاڻوڪي وقت
 جي پيدائش سان پيئبو ته بلڪل وڏو تفاوت
 ڏسڻ ۾ ايندو. جنهن ته ڪڻڪ اڳي هڪ
 ايڪڙ مان $1\frac{1}{4}$ مڻ ڪرندي هئي ۽ هاڻي
 $8\frac{1}{2}$ مڻ ٿي نڪري؛ چانور اڳي $16\frac{3}{4}$
 مڻ في ايڪڙ لهندا هئا ۽ هاڻي ۱۰ مڻ؛

ڪپهه اڳي ۲½ ملڻ ايڪڙ تي لهندي هئي
۽ هاڻي ۲۶ سِير.

اها زمين جي پيدائش نه رڳو اڳئين وقت
جي ڪري گهٽ آهي، پر دنيا جي گهڻن
ملڪن کان به گهٽ آهي. انگلند ۾ ڪڻڪ
۲۲½ ملڻ ايڪڙ مان پيدا ٿئي ٿي، فرانس
۾ ۱۵ ملڻ، شپين ۾ ۱۸ ملڻ، هندستان ۾
۸½ ملڻ. اٽليءَ ۾ چانور ۳۱ ملڻ في ايڪڙ
پيدا ٿين ٿا، هندستان ۾ فقط ۱۰ ملڻ.
مصر ۾ ڪپهه ۵ ملڻ ايڪڙ مان لهي ٿي ۽
هندستان ۾ فقط ۲۶ سِير. اسانجي ديس ۾
۸۰ سيڪڙو ماڻهو ڪيتيءَ تي گذران ڪن ٿا.
هاڻي جڏهن ڪيتيءَ جي پيدائش ايتري قدر
گهٽ ٿي ويئي آهي، تڏهن ماڻهو مفلس نه
ٿيندا ته ٻيو ڇا ٿيندو؟

پورٽ نه هئڻ سبب هر سال ڪيترا زميندار

پنهنجون ٻڌيون قرضخواهن ۽ شاهوڪارن وٽ نيڪال ڪن ٿا. ڪڙميءَ جي نه اهڙي حالت آهي جو پيٽ اٿس ته انگ ڪونهيس. جيڪڏهن ڪنهن سال سوڪ ٿئي يا ڏڪار پوي ته پوءِ ڪڙميءَ جهڙو ٻرو حال ٻئي ڪنهنجو به ڪونه ٿو ٿئي. ويچارا هاري ٻنين سان محنت ۽ جفاڪشي ڪرڻ ۾ گهٽائين ڪونه ٿا، تنهن هوندي به پيدائش بلڪل ٿوري آهي. تنهنجا هيٺيان سبب آهن:-

(۱) مدين کان ساڳي زمين ورائي ورائي

آباد ٿيڻ ڪري کيس ساهي اصل ڪانه ٿي ملي، جنهنڪري زمين ايترو ته ٿڪي ويئي آهي جو ايت جي بدران کوٽ ۾ پيئي وڃي.

(۲) ڀوڪ ڪرڻ جو دستور، هلٽ ۽ اوزار

بلڪل جهوني زماني جا آهن، جي هن زماني ۾ بلڪل بيڪار ثابت ٿيا آهن.

(۳) وڏي ڳالهه ته ڪڙمي اڻ پڙهيل آهن، جنهنڪري پوک پوکڻ جي فن جي کين پوري سڌ ڪانهي. مٿين سڀني گهٽتائين جي پورت تڏهن ٿيندي جڏهن سڌريل رستي سان پوک ڪبي. انهي لاءِ هيٺيان اپاءَ آهن جن جي وسيلي ڪڙمي پنهنجي پيدائش وڌائي سگهي ٿو.

- (۱) سائنس جي رستي تي عمل ڪرڻ.

- (۲) سڌريل اوزار ڪم آڻڻ.

- (۳) تمام سٺو ٻج ڪم آڻڻ.

- (۴) پيدائش وڌائيندڙ فصل پوکڻ.

سائنس جي رستي تي عمل ڪرڻ جي معنيٰ آهي ته فصل پوکڻ ۾ ڪفايتي وڌيڪ ڪارائتا نمونا ڪم آڻجن.

سڌريل اوزارن جي ڪم آڻڻ جي ته تمام گهڻي ضرورت آهي؛ ڇاڪاڻ ته پوري ريت زمين ٺاهڻ سان ئي پيدائش جي واڌاري جي

اميد رکي سگهجي ٿي. زرعي کاتي وٽ
 ڪيترن قسمن جا سُنا هر موجود آهن، جي
 ڪهڙي به سخت زمين کي ڪنٽرو ڪيو
 ڇڏين ۽ وچولن ڊيگن جو جوڙو انهن کي
 چڪي سگهي ٿو. انهن هن مان مشهور آهي
 ”راجا هر“، جو هڪ ته زمين کي اونهو ڪيڙي
 ٿو، ٻيو زمين اٽلائي هيٺيون ته مٽي ۽
 مٽيون ته هيٺ ڪري ٿو. انهيءَ کانسواءِ
 پٿرن پيچل لاءِ هڪڙي سُني لينٽل آهي جنهن
 کي ”ڊيسائي لينٽل“ چئبو آهي. هن لينٽل
 جا ايترا فائدا آهن جو هٿ بيان ڪري ڪين
 سگهبا. هنن اوزارن جي ڪا گهڻي قيمت
 ڪانهي. زرعي کاتي جي ڪنهن به آفيسر کي
 لکڻ سان ڪفائتي اڳهن تي ملي سگهندا.

ٻج جي باري ۾ اسانجا ڪڙمي تمام
 بي پرواهي ڪندا آهن. هو فصل لهڻ وقت

سنو ۽ سگهارو ٻج چوندي رکڻ جو خيال ئي
 ڪونه ڪن. سڀ ڪڙمي ٻج گهڻو ڪري
 واڻڻي کان خريد ڪندا آهن، جو نڪي صاف
 ۽ نج ٿئي ٿو، نڪا منجهس ڦٽڻ جي طاقت
 ٿئي ٿي، سگهارو ٻج پوکڻ پيدائش وڌائڻ
 جو مکيه ذريعو آهي. اڄ ڪلهه زرعي کاتي
 وٽ تمام عمدا ٻج موجود رهن ٿا جتان
 ڪوبه ماڻهو سولائيءَ سان وٺي ڪم آڻي
 سگهي ٿو.

پيدائش وڌائيندڙ فصل آهن پٽاٽا، بصر،
 تماڪ ۽ تيلي ٻج. جيڪڏهن ٻنيءَ سان
 سٺي معنت ڪبي ته پٽاٽا، بصر ۽ تماڪ
 ايڪڙ تي اڍائي سؤ روپيه پيدا ڪندا.

انهي کانسواءِ پاڻ سنڀالي رکڻ جي به
 ڪڙمين کي سڌ ڪانهي. چوپائي مال جو چيڻو
 هڪ عمدو ۽ سستو پاڻ آهي. پر اسانجي

ملڪ ۾ انکي بيڪار شيءِ سمجهي جلايو وڃي
 ٿو. پاڻ اس ۾ ڊيگهه ڪري رکڻ ٿا جنهن
 ڪري ان منجهان طاقت وارو جزو سڄ جي
 گرمي ڪڍيو ڇڏي. پاڻ رکڻ جو سٺو طريقو
 آهي ته زمين ۾ کڏ کوٽي ان ۾ پاڻ پوري
 ڇڏجي، ائين ڪرڻ ڪري پاڻ ۾ هڪ قسم
 جي ڪيميائي طاقت ٿئي ٿي، جا فصل لاءِ
 ڏاڍي فائدي واري آهي. ڪڏهن ڪڏهن
 ٻنيءَ کي عام لوڻ جو پاڻ به ڏجي. گوار ۽
 چئن جي پوک به ٻنيءَ کي تمام گهڻي طاقت
 ڏئي ٿي، بلڪه ڪي ته گوار پوکي سائيءَ جي
 سائي ٻنيءَ ۾ وري هر سان پوري ڇڏيندا آهن.
 انهي کي سائو پاڻ چئبو آهي جو پڻ ٻنيءَ لاءِ
 ڏاڍو ڪارائتو آهي.

ڪو آپريشن

(سهڪاري يا ميلابي طريقو)

دنيوي ڪاروبار هلائڻ لاءِ ڪو آپريشن هڪ ميلابي طريقو آهي جنهن ۾ ماڻهو پنهنجي خوشيءَ سان داخل ٿي، گڏجي برابر جي اصول تي ڪم ڪن ٿا، انهي لاءِ ته ڪو مالي فائدو حاصل ڪن يا ڪو سهنج موجود ڪن جو سڀني سان گڏ ڪين به سهوليت ملي. مطلب ته سڀئي ميمبر هر هڪ جي ڀلي لاءِ ۽ هر هڪ ميمبر سڀني جي ڀلي لاءِ ڪوشش ڪري ٿو. هيءُ تحرڪ انهي لاءِ ٻريا ٿيو ته جيڪي تڪليفون ۽ هرج غريب عالم جي درپيش اچن ٿا سي ميلابي طريقي سان دور ڪجن ۽ جيڪي سهنج دولتمند ماڻهو پنهنجي دولت جي زور تي موجود ڪري

ٿو سي سھنج گھڻن ميمبرن جي گڏيل
 ڪارپٽ تي حامل ڪجن. گھڻو ڪري سڀني
 ملڪن ۾ هي تحرڪ اول آبادگارن ۾ جاري
 ٿيو، پوءِ ڪاسبين ۽ ڪارخاندن جي پورهيتن ۾.
 دنيا جي سڀني سڌريل ملڪن ۾ ڪنهن
 نه ڪنهن نموني جو ميلاپي طريقو هلندڙ آهي.
 انهن ملڪن ۾ ڪو آپريشن (تعاون سھڪار)
 ڪري تمام سٺا نتيجا نڪتا آهن. جتي اڳي
 وياچ جو نرخ ۲۰ يا ۳۰ سيڪڙو هو اتي هينئر
 ۴ يا ۵ سيڪڙو وڃي بيٺو آهي ۽ وياچ خورن
 جو نالوئي نڪري ويو آهي. مشينري ۽
 طاقت وارن پاڻن ڪم آڻڻ ڪري انهن
 ملڪن جي زرعي پيدايش گھڻو وڌي ويئي
 آهي. مثلاً جرمنيءَ ۾ ڪنهن وقت اهڙي
 حالت هئي جو اتي آباديءَ لائق زمين جو
 ڳڻيل ڀاڱو ويران پيل هو، انگ اگهاڙا بيت

بکيا ڳوٺاڻا کٽلن لاندین ۾ رهندا هئا . اڄ اتي
وڃي ڏسبو ته سرسبز ٻنڊون ۽ انگورن جا باغ
ڏسڻ ۾ ايندا . هاري بلڪل آسودا ٿي پيا
آهن ۽ پڪن گهرن ۾ گذارين ٿا . چوپايو مال
به جام ڌاريو اٿن .

اها سڀ ترقي هنن ڪو آپريشن (تعاون
سهڪار) جي مدد سان ڪئي . ساڳي ريت
انگلنڊ ۽ آمريڪا جي ماڻهن به ميلاني طريقي
جي وسيلي چڱي ترقي ڪئي آهي .

هاڻي جڏهن انگلنڊ ۽ آمريڪا جهڙن سکين
۽ ساون ملڪن ۾ ڪو آپريشن جي ضرورت
آهي ته اسانجي غريب ملڪ ۾ ان جو ڪيترو
نه ڪپ آهي .

درحقيقت اسانجو ملڪ قدرتي نعمتن ۾
ٻين ملڪن کان ڪو گهٽ ڪونهي . ڏاڍي جي
مهر سان آباديءَ لائق زمين ججهي . پاڻي

مٿو ۽ آب وهوا سڀڪنهن فصل پيدا ڪرڻ لاءِ
 موافق آهي. معدني خزانو به ڄام آهي. انهي
 هوندي به اسانجا ديس پاڻي مفلس ۽ مسڪين
 آهن. ٻيا هنر نه ٺهيو، پر ڪيتي جنهن تي
 اسانجو جياپو آهي تنهن ۾ به پٺ تي پئجي
 ويا آهيون. پوري موڙي نه هئڻ سبب
 سموري آباديءَ لائق بني آباد ٿي نه ٿي
 سگهي، جنهنڪري گذاري لاءِ جيترو اناج
 گهرجي تنهنجو اڌ به مشڪل سان حاصل ٿئي
 ٿو. نتيجو اهو ٿيو آهي جو آبادگارن کي اڌ
 پيٽ به مشڪل سان چڙي ٿو. بي علميءَ
 ڪري نڪي ترقي ٿي ٿئي نڪي ماڻهو
 تازا توانا رهن ٿا.

چوندا آهن ته ”ڏهري ڍڳي کي مچر به
 گهڻا“. بڪ ۽ بيروزگاريءَ ڪري ڪيتريون
 بيماريون اسان وٽ گهر ڪري ويئون آهن

جنهنڪري پورهيت ڪمائي ڪرڻ کان رهت
 ٿي ويا آهن. آبادگارن کي گهرن ۾ اهو
 ڪٽو ڪونهي جو فقط هڪڙي مند ڏڪار يا
 ٻي ڪنهن وقت آنت کي منهن ڏيئي سگهن.
 اهي سڀ حالتون ڏسي هندستاني
 مُدبَرن کي خيال ٿيو ته آبادگار کي ٻنيءَ
 جي سڌاري لاءِ قرض کڻڻ جو سهنج ڪري
 ڏجي ۽ اهو قرض هجي به اهڙي ٿورڙي
 وياج تي جنهن مان آبادگار پنهنجو سڄو سڌارو
 ڪري سگهي ۽ ساڳئي وقت ورتل قرض به
 موٽائي ڏئي. انهي مطلب سنڌ ڪرڻ لاءِ
 سرڪار جي به ڪافي مدد ٿي آهي. هڪ
 جدا کاتو انهيءَ ڪم لاءِ سرڪار مقرر ڪيو
 آهي جنهن کي ڪو آپريٽو سوسائٽين جو کاتو
 سڏيندا آهن. انهي کاتي سڄي سنڌ ۾ هنڌ

هنڌ سوسائٽيون ٻريا ڪيون آهن جتان واجبي
نرخ تي قرض کڻي سڀڪو آبادگار پنهنجي
ٻنيءَ جو سڌارو ڪري ۽ ايت وڌائي
سگهي ٿو.

ڪو آپريٽو اوڌر جي سهنج ڪري نئين
آبادگارن جو گهڻو بچاءُ ٿيو آهي. جيئن ته
انهن کي اوڌر سستي اگه سان ملي ٿي.
کين چونڊ بچ ۽ سڌريل زرعي اوزار سولائيءَ
سان ملن ٿا. جيڪڏهن چاهين ته هو
ڪو آپريٽو طريقي سان ٻڌي خريد فروخت
ڪن. ڪپه ٽائيل لاءِ پنهنجيون مشينون ۽
سارين چيٽ لاءِ پٽ پنهنجا ڪارخانا کولي سگهن.
جنهنڪري وچ وارن جو نفعو ۽ انهن جي
دغا بازی نڪري وڃي. پر سنڌ جا هاري

ڪو آپريٽو اوڌر جو پورو فائدو ڪونه ٿا وٺن. گهڻا ته زمين سڌارڻ، هلت خريد ڪرڻ يا ٻين ضروري سببن ڏيکارڻ سان سوسائٽيءَ مان قرض کڻي پوءِ ان کي اڻاس ۽ اڻ ايتائتن ڪمن جهڙوڪ شادي، طهري يا ٻيءَ طرح رسمن جي بجا آوريءَ ۾ خرچ ڪيو ڇڏين. جنهنڪري نڪي ان مان پيدائش ٿئي ۽ نڪو سندن زمين جو سڌارو ٿئي. آخر مقرر مدي اندر قرض موٽائي نه ڏيڻ ڪري لاچار سوسائٽيءَ کي سندن زمين وڪڻي پيسا وصول ڪرڻا ٿا پون.

ڪو آپريشن مان اخلاقي ۽ سياسي فائدا به گهڻيئي آهن. جيئن ته ڪو آپريشن سست ماڻهوءَ کي محنتي ڪري ٿي، هٿ ڦاڙ کي ڪفايت سيکاري ٿي ۽ ٻين کي به لڪڻ

پڙهڻ جهڙو ڪري ٿي. ڪو آپريٽو سوسائٽي
 سيڪاري ٿي ته پنهنجو ووت ڪهڙيءَ طرح
 ڪتب آڻجي، سوسائٽيءَ جو ڪاروبار گڏجي
 ڪيئن هلاجي. جيئن ڳوٺاڻن ۾ ووت ڏيڻ
 جي بوجهه وڌندي ٿيئن هو قاعدي ساز
 ڪائونسل ۾ پنهنجا عيوضي سياڻپ سان
 چونڊي موڪليندا. سوسائٽي جا ڪي
 ڪارپرداز ميمبر وڏن مسئلن حل ڪرڻ جي
 لياقت حاصل ڪندا، جنهنڪري هو لوڪلبورڊن،
 ميونسپالٽين ۽ پنٽچائن ۾ وڌيڪ ڪارائتا ٿيندا.

پها ڪا

- ۱- ماڻهو سڀ نه سهڻا، پڪي سڀ نه هنج،
ڪنهن ماڻهوءَ منجهه اچي بوءِ بهار جي.
- ۲- ماءُ سا ماءُ پيو سڀ دنيا جو واڻ،
ماسي نه ٿئي ماءُ توڙي ڪڍي ڏئي ساء.
- ۳- مٿن ڇڏيون مائٽيون سڳن ڇڏيو ساءُ،
اهڙو ڪولڳو واڻ جو پنهنجا به پراڻا ٿيا.
- ۴- نه ڪنهن جي کڻي ڪي هٿ لائجي،
نه پنهن جو پٽ ڦاڙائجي.
- ۵- مان جو بکيو سڀڪو، نان جو بکيو ڪو ڪونه.
- ۶- ترار جو ڦٽ چٽي وڃي،
زبان جو ڦٽ نه چٽي.

- ۷- هنر واري جو هنر، بي هنر جي جند.
- ۸- هيريءَ سندي هير ٿنگ پڳي به نه رهي.
- ۹- عادت نه مٽي عادتِي، علت مورن جاءِ.
- اُن پوي ڪٽڪ ۾، ته به ڪنڊا چڻ چڻ ڪاءِ.
- ۱۰- يار سڏائي سڀڪو جاني زباني،
- آهي آساني، پر ڪم پوي ڪل پوي.

سبق ۱۶

خط لکڻ

جيڪڏهن اسانجو ڪو دوست يا مٿ
 مائٽ بڻي ڪنهن ڳوٺ ۾ اسان کان پري
 رهندو هجي ۽ اسان کي ضرورت پوي ته
 کيس ڪو احوال ڏيون ته پوءِ هن کي يا قاصد

جي هٿان نياپو موڪلينداسين يا خط لکنداسين.

خط لکڻ جا قاعدا :-

(۱) موڪليندڙ جو نشان پتو :- سڀڪنهن خط ۾ هيءَ ڳالهه تمام ضروري آهي ته خط جي سري تي سڄي پاسي کان خط موڪليندڙ پنهنجو سمورو پتو معلي سميت ڄاڻائي جڻن ته

”فقير جو پڙ حيدرآباد سنڌ“

(۲) خط جي روانگيءَ جي تاريخ :- سري واري پتي کانپوءِ پيءَ سنڌ ۾ تاريخ، مهينو ۽ سال ڄاڻائڻ گهرجي جنهن مان خط وٺندڙ کي خبر پوي ته ڪهڙي تاريخ خط لکيو ويو آهي. جڻن ته

فقير جو پڙ - حيدرآباد سنڌ

تاريخ ۸ سيپٽمبر ۱۹۳۹ع

(۳) عبارت ۽ شروعات :- ڳالهائڻ ٻولهائڻ
 ۾ به پهريائين خوش خیر عافیت کي آهي
 يا حال احوال ڏبو وٺبو آهي ۽ تنهن کانپوءِ
 دلي مطالب ظاهر ڪبو آهي. اهڙيءَ طرح
 خط ۾ خط وٺندڙ ڏانهن مناسب لفظن ۾
 سندس درجي آهر عبارت يا لقب القاب
 لکي پوءِ مطلب تي اچڻ گهرجي.

۱- پاءُ ڏي خط

مارڪيٽ، حيدرآباد سنڌ

۸ سيپٽمبر ۱۹۳۹ع

سدا سلامت هجو

برادر ۾ عزيز ميان عبدالڪريم صاحب

گهڻن سلامن کانپوءِ لکجي ٿو ته هن طرف

سڀ خير آهي اميد ته اوهين به هر طرح
 خوش خورم هوندا. ڪيترا ڏينهن ٿيا آهن
 جو اوهان وٽان ڪو خط پٽ ڪونه آيو آهي
 انهي ڪري اسانڪي الڪو ٿي پيو آهي.
 مهرباني ڪري هفتي ۾ هڪ دفعه پنهنجي
 چڱپلائيءَ جي احوال کان اسانڪي ضرور واقف
 ڪندا رهندا. اوهان جا ٻار ٻچا سڀ خوش
 آهن اوهان جو ننڍڙو به روز سڪول ۾
 ويندو آهي ۽ پنهنجو ڪم چڱيءَ طرح پيو
 ڪري. اوهين جڏهن هيڏانهن اچو ته سندس
 لاءِ بوٽ، ٽوپي ۽ ڪجهه رانديڪا وٺيو
 ايندا. هن طرف ڪو ڪم ڪار هجي ته
 لکندا. هن خط جو جواب جلد موڪليندا.

دعا گو عبدالرحمان

ننڊي ڀاءُ ڌي خط

منو در ڪراچي

۱۳ سيپٽمبر ۱۹۳۹ع

برادر جان برابر شال سدا خوش هجين
 دعائن سلامت پڄاڻا لکجي ٿو ته هت
 سڀ خير آهي ٿو ڏانهن به ڌڻيءَ جي مهر
 سان سڀ خير هوندو. مطلب ته تنهنجو
 امتحان ڏسندي مهني ۾ ٿيڻو آهي تنهنڪري
 ڪوشش ڪري، رات ڏينهن لڳي پنهنجا ڪم
 پوريءَ طرح پڪا ڪري ڇڏجانءِ پڙهڻ جي
 لاءِ وقت مقرر ڪري ڇڏيءَ پوري وقت تي
 سڀڪو ڪم ڪندو ره ته نيٺ ڌڻي ڪندو
 ته امتحان ۾ سويارو ٿيندين. سوير صبح

جو اٿي، هٿ منهن ڏوئي پهريائين ڏٺي.
 جي بندگي ڪر ۽ پوءِ نيرن ڪري پنهنجي
 ڪم ۾ مشغول ٿي. ”ڦڙي ڦڙي ٿلا“
 ٿورو ٿورو ڪم هرروز ڪندو رهندين ته
 نيٺ وڃي پار پوندين. اهو امتحان پاس
 ڪري وٺ ته پوءِ توکي انگريزي سکول ۾
 وهارڻ جو بندوبست ڪريون. پنهنجي
 پڙهڻ جو احوال لکندو وڃجانءِ ۽ جيڪي نه
 سمجهين سو پڇندو وڃجانءِ. خط جو جواب
 جلد موڪلاج.

عثمان علي

دوست ڏي خط

آڏواڻي گهڻي حيدرآباد سنڌ

۱۸ سيپٽمبر ۱۹۳۹ع

پيارا ليلارام شال خوش هجو

نيازن کانپوءِ معارم ڪندا ته هت سڀ
سڪم آهي. سڪم سلامتي اوهان صاحبن جي
ڏٺي جي درٻار مان روز گهرندڙ آهيون.
مطلب ته هتي ته گهڻيئي انجام ڪري ويا
هئا ته بمبئي پهچڻ شرط احوال لکندس؛ پر
بمبئي جا نوان سنگتي اهڙا منا لڳا اٿو جو
پراڻن دوستن جي يادگيري به نهي! جيڪڏهن
ائين آهي ته اها اوهان جي ڀل آهي. اوهين
ڪيترو به بمبئي جي چهچتي تي هرڪجي هن
جهوني دوست کي وساري ڇڏيو ته به هي

دوست پنهنجي اڳوڻي سچائي ۽ وفاداري
 سدائين ڏيکاريندو رهندو. پيو ته نهيو رڳو
 به چار اکر ڪارڊ تي لکي موڪليو ته به
 دلچاءُ ٿئي. روز ٽپالي ڪٿان نه ڪٿان جا
 ڪاغذ آڻيو ڏئي پر اوهانجو ڪاغذ جنهن لاءِ
 سدائين پيو واجهائين سو الڃي ڪڏهن ايندو؛
 تنهنڪري دادا سائين ٿورو لکيو گهڻو ڪري
 ڄاڻجو ۽ يڪدم حال احوال لکندا ته مهرباني.

اوهانجو دوست گوپال داس

واپاري نموني جا خط

واپارين ڏانهن ڪنهن شيءِ جي خريد ڪرڻ
بابت يا ان جي قيمت پڇڻ بابت جيڪي
ڪاغذ پٽ لکبا آهن تن کي ”واپاري نموني
جا خط“ چئبو آهي. واپاري خطن جي
شروعات ۽ پڇاڙيءَ ۾ دعا ۽ ملاقات وارن
لفظن جي ضرورت ڪانهي سٺيون سڌو مطلب
تي اچڻ گهرجي. جيئن ته

تاريخ ۲- اپريل ۱۹۳۹ء
فقير جو پڙهين آباد سنڌ
مهربان مسٽر ڏولارام انڊس سٽس

بوڪ سيلر بندر روڊ ڪراچي

مهرباني ڪري هيٺيان ڪتاب وي - ٽي
پارسل جي رستي هيٺئين ايڊريس تي
موڪليندا -

سنڌي	چوٿون	ڪتاب	۲۵	عدد
"	ٽيون	ڪتاب	۳۰	"
"	اٺاس	جاگرافي	سنڌ ۲۰	"
"	تواريخ	هندستان	۱۰	"
"	تواريخ	سنڌ	۱۵	"
"	گرامر	وڌو	۲	"
"	مشقن	جون ڪاپيون	۶۰	"
"	نقشن	جون ڪاپيون	۵۰	"

راهچند پيرومل

فقير جو پڙ ڇيڊ رآباد سنڌ

عريضي يا درخواست

خانگي ماڻهو يا زير دست جيڪڏهن ڪو خط بالا آفيسر ڏانهن ڪنهن خاص غرض سان لکي ته اهڙي خط کي ”عريضي يا درخواست“ چئجي. بالا آفيسر جو عهدو زير دست کان مٿاهون آهي تنهنڪري درخواست هميشه ادب واري نموني ۾ لکڻ گهرجي. درخواست جي چوٽيءَ تي آفيسر جو عهدو ڄاڻائجي ڃي ٿو.

”خدمت ۾ جناب ڪليڪٽر صاحب حيدرآباد“ عبارت کانپوءِ ”عرض آهي“ لکڻ گهرجي ۽ درخواست جي پڇاڙيءَ ۾ ادب جي نموني ۾ ”زياد“ ادب“ يا ”عرضدار“ يا ”بنده“ اهي لفظ لکجن.

۱- ايد منسٽريٽو آفيسر صاحب ضلع ڪراچي ۽ ڏانئون

سڪول ڪولڻ لاءِ درخواست

درخواست جو نمونو ۱-

تاريخ ۴-اپريل ۱۹۳۱ء

ضلع ڪراچي

ڳوٺ غلام الله تعلقي ميرپور ساڪرو

خدمت ۾ جناب ايد منسٽريٽو آفيسر صاحب

عرض ته اسانجي ڳوٺ ۾ بالغن جي تعليم کانپوءِ ماڻهن ۾ علم لاءِ ڏاڍو چاهه جاڳيو آهي. اسان وٽ ڪيترائي اڻ پڙهيل ٻار آهن جنڪي تعليم جي ضرورت آهي. اسانجي ڳوٺ ۾ ٻارن کي پڙهائڻ لاءِ ڪوبه مڪتب يا اسڪول ڪونهي تنهنڪري جيڪڏهن اسانجي ڳوٺ ۾ لوڪلبورڊ اسڪول ڪلندو ته بروقت ۲۰ ڇوڪرا ۽ ۱۰ ڇوڪريون داخل ٿي سگهنديون ۽ پوءِ به اسڪول جي وڌڻ جي گهڻي اميد آهي.

جيسين اسڪول لاءِ سرڪاري جاءِ ٺهي تيسين
 هڪ سال لاءِ آءُ پنهنجي جاءِ بنا مسواڙ ڏيڻ
 لاءِ تيار آهيان. سائينجن مهرباني ڪري
 اسانجي ٻارن جي تعليم جو بندوبست ڪرڻ
 فرمائيندا ته اسانجي ڳوٺ جا سڀئي ماڻهو
 توهان جا گهڻو شڪرگذار رهندا.

عرضدار

وڌيرو نظر محمد بلوچ

ڳوٺ غلام الله تعلقو ميرپور ساڪرو

نمونو ۲-

ايگزيڪيوٽو انجنيئر ڦليلي ڪئنالس حيدرآباد ڏانهن

پاڻيءَ مليل لاءِ درخواست

تاريخ ۵ اپريل ۱۹۳۹ع

چانيها تعلقه گوئي

ڦليلي ڪئنالس حيدرآباد سنڌ

خدمت ۾ جناب ايگزيڪيوٽو انجنيئر صاحب

عرض ٿي هن سال ڦليليءَ وارن واهن ۾

پاڻي دير سان آيو آهي تنهنڪري اسانجو

فصل پاڇاڻو ٿيو آهي. وري واهن وهڻ کان

پوءِ به گهرج جيترو پاڻي ڪونه مليو آهي،

جيڪي ٻج اسان پوکيا هئا سي هاڻي سڪي

سڙي رهيا آهن ايترو پاڻي ڪونهي جو وئراج

چوڙي ستهجي.

غريب پرور اسان آبادگارن جو گذران فقط
 انهن ٻنيءَ جي ٽڪرن تي آهي سو جيڪڏهن
 ۱۵ يا ۲۰ ڏينهن اسانکي گهرج سارو پاڻي نه
 مليو ته فصل بلڪل نابود ٿي ويندو ۽ اسان
 کي سڄو سال سختيون سهڻيون پونديون
 تنهن کانسواءِ سرڪار کي به ڍل جو نقصان
 پوندو تنهنڪري حضورجن مهرباني فرمائي حد
 جي سروير کي حڪم موڪليندا ته واهن جا
 سڀ دروازا کولائي ڇڏي جڏهن اسين زمين
 کي پاڻي چڱيءَ طرح پياري سگهون. سائينجن
 جي اهڙي مهربانيءَ کان گهڻو احسانمند ۽
 دعاگو رهنداسين.

سيد غلام حيدر شاه

زميندار چانڀا تعلقه گوني

نمونو ۳-

لوڪلبورڊ پريزيڊنٽ ڏانهن

ڪوٽڻين جي گورين ملڻ لاءِ درخواست

تاريخ ۸ اپريل ۱۹۳۹ع

شهميراهو - تعلقه هالا

ڊسٽرڪٽ لوڪلبورڊ حيدرآباد سنڌ

خدمت ۾ جناب پريزيڊنٽ صاحب

عرض ته اسانجي ڳوٺ ۾ هن وقت موسمي

ٽپ تمام گهڻو آهي جنهنڪري گهر گهر ۾

ڪوٺ ڪو بيمار پيو آهي. اسان جون بيميون

ڀڳيون بينيون آهن ۽ لڻ جي لائق آهن

پر جنهن صورت ۾ گهڻا ماڻهو ٽپ ۾ ورڻا

پيا آهن، تنهنڪري بيميون چهار جي ڌاري

چٽ ڀيون ٿين. اسانجي ڳوٺ ۾ ڪوبه
 حڪيم يا ڊاڪٽر ڪونهي جو ماڻهن جي دوا
 درمل ڪري. تنهنڪري سائينجن کي عرض
 آهي ته مهرباني ڪري هالن جي ڊاڪٽر
 صاحب کي هدايت ڪندا ته اسان جي ڳوٺ
 ۾ اچي ماڻهن جي دوا درمل ڪري. تنهن
 کانسواءِ اسانجي ڳوٺ لاءِ هڪ هزار ڪوٺين
 جون ٿوريون موڪليندا ته ٽپ کي روڪڻ
 لاءِ ماڻهن ۾ ورهايون. موسمي ٽپ جي
 روڪڻ لاءِ جيڪي اشتهار اوهان ڇپايا آهن
 سي به مهرباني ڪري اسانجي ڳوٺ جي
 ماسٽر ڏانهن موڪليندا ته هو ماڻهن کي پڙهي
 ٻڌائي. اسانجي ڳوٺ جي چوڌاري جيڪي
 ڏٻا ۽ پاڻيءَ جون ڪڏون آهن جن ۾ مڇر
 پيدا ٿين ٿا تن جي بند ڪرائڻ لاءِ هيلڪ

آفيسر کي موکليندا ته اچي ڏسي ۽ انهن جو
تدارڪ ڪري .

عرضدار وڏيرو احمد راهو
ڳوٺ شهمير راهو تعلقو هالا

سبق ۱۸

حساب ڪتاب رڪن

شاهوڪارن توڙي غريبن، واپارين خواه
هارين نارين، سڀني لاءِ حساب ڪتاب رڪن
ضروري آهي. ان کانسواءِ ماڻهو هڪ انڌي
جي آچار آهي. مطلب ته حساب ڪتاب
رڪن انسان لاءِ سوجھرو آهي. گھر ۾ جيئن

آيو ٿيئن پيو خرچ ڪبو ته منجهي پئبو ۽
 ڪابه خبر نه پوندي ته فلاڻي سامان ٿي ڇا
 خرچ آيو ۽ ڪيتري ۽ اها شيءِ اچي گهر ۾
 پيئي، ڪيتري اُپت آهي ۽ ڪيتري ڪپت
 آهي، پيدائش آهر خرچ ٿئي ٿو يا ان کان
 وڌيڪ. جيڪڏهن خرچ اُپت کان وڌيڪ
 آهي ته انکي ڪيئن گهٽائجي جو ڪجهه پاڇي
 پوي ۽ اوکي ويل ڪم اچي. جيڪڏهن
 واجبي خرچ سارو اُپت گهٽ آهي ته اُپت
 کي ڪيئن وڌائجي. جدا جدا ماڻهن کان ڇا
 ملڻو آهي ۽ ڇا کين ڏيڻو آهي. ڏيتي لپتي
 گهڻو وقت دل تي ياد رکڻ ڪري بعضي ڀل
 چڪ ٿيڻ ۽ وسري وڃڻ جو امڪان آهي،
 جنهنڪري ٻين ماڻهن کي ٺڳي ڪرڻ جو
 وجهه ملي ٿو.

بعضي اهڙا اتفاق ٿيو پون جو ماڻهوءَ جي حياتي اوچتو هلي ٿي وڃي، ته پوين کي ڪا به خبر ڪانه ٿي پوي، ته ڇا ڏيئو آهي ۽ ڇا وٺو آهي. پوءِ ڪي ته اهڙا ماڻهو هوندا آهن، جن وٽ جيتوڻيڪ رقمون رهيل هونديون آهن، ته به ٻڌائين ڪونه؛ اٿلو چوندا آهن ته اسانجي هيتري هيتري طلب اوهان ڏانهن آهي؛ پر جي حساب ڪتاب رکيل هوندو ته اهڙن ماڻهن کي ٺڳيءَ ڪرڻ جو وجهه ئي نه ملندو.

گهڻا ماڻهو حساب ڪتاب نه رکڻ ڪري، ايت ۽ ڪپت جي خبر ئي نه رکندا آهن؛ جنهنڪري وٽ کان ٻاهر اڃا يا ۽ اڍنگا خرچ ڪري پنهنجو پيسو وڃائي ٻين جا قرضي ٿي پوندا آهن ۽ وڏا وياج پري پنهنجو ملڪيتون

برباد ڪري ڪڇي ڪنگال ٿي پوندا آهن.
 انهيءَ غفلت (حساب ڪتاب نه رکڻ) سبب
 پاڻ ته دڪي گذارين پر سندن پويان به
 عذاب پيا سهن؛ تنهنڪري هرڪنهن مرد
 خواه زال لاءِ گهرو حساب ڪتاب رکڻ بلڪل
 ضروري آهي.

هاڻي اسان کي ڏسڻو آهي، ته حساب ڪتاب ڪيئن رکجي. حساب ڪتاب رکڻ لاءِ اسان کي ٻه ڳالهائون خيال ۾ رکڻ گهرجن:-

- ۱- جيڪي اسان کي ملي ٿو ۲- جيڪي اسين خرچ ڪريون ٿا. جيڪي اسان کي ملي ٿو ان کي چئبو آهي جمع. جمع معنيٰ گڏ ڪرڻ. جيڪي اسين ٻين کي ڏيون يا خرچ ڪريون، تنهن کي چئبو آهي واصل. واصل معنيٰ خرچ ڪرڻ. جنهن ڪتاب يا ڪاغذ يا پٽيءَ تي لکيو چوڪو رکبو آهي، ان کي ٻن پاسن ۾ ورهائبو آهي. هڪ ساڄو پاسو جنهن ۾ جمع جون رقمون (ايت جون) لکبيون

آهن ۽ ٻيو ڪٻو پاسو جنهن ۾ واصل جون
 رقمون (ڪپٽ جون) لکبيون آهن. نموني
 طور پٺئين پاسي گهرو حساب ڪتاب رکي
 ڏيکارجي ٿو:-

۲۲ ریونتمل واطئي کان اٿارا ۲۵-۰۰

ورگل ڏنا ويا

۲۷ ریونتمل واطئي کي ۲۵ ۶-۱۰-۳

رپين جو وياج

۲۰ گاھ جي گاڏي وڪائي ۲-۷-۳

۲۵ محمد عالمائي کان

۲۳-۰۰ قرض اڳڙيو

۳۰ انف جي ڀاڙي جو ٿيون ۶-۵-۸

حمو خان محمد جمت

گل مليو

۱۹۰-۱۳-۳ جملہ اپٽ

۱۰۱-۱۵-۳ جملہ کپٽ

۸۸-۱۲-۰۰ بچت اڳتي لاءِ

۱۰۱-۱۵-۳ جملہ کپٽ

(۲) گھارو حساب سہیف مورند مل جو

بابت مہینو اسو سنبت ۵۹۹۹

(۵۳۱)

(۳۰)

5-1-1

پ-۱-۵
۲-۳-۰ کا ریخہ وامچرن نوکر کی بیگھا ریدو
پ-۱-۵
۲-۳-۰

5

ظراحی و آگین نقد بقایا

١٢ موزي جو بل پير وڃو ١٣٥٧٠

۱۸ ۲ انور اقصیہ دکن ط کان جاء جي ۷۰۰۰۰

[illegible]

سید محمد علی

۱۶ کتب و ارای کے مہینہ بندی جا ۲۰-۱۳

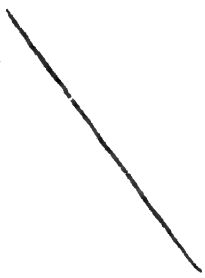
۷ نگار (مختار جو مہینہ) ۱۱۰۰۰۰

٧٠١
ب. ص. ج.
م. ح. د.

آگست

۲۸ " ڪيڙي واري ڪي ۲۱-۰-۰
 ۳۰ " ٻڌڪ ۾ رکيا ويا ۲۰-۰-۰
 ۹۴-۸-۰ مڻ ۲۷ ٻاجهري فيڪال مڻ
 ۱۵ " ۾ مڻ ساڍا ٽي ريپڊ

۲۲۲-۱۲-۰ جمل اڀت
 ۳۰۳-۵-۶ جمل ڪٽ

۳۰۳-۵-۶ جمل ڪٽ
 ۱۲۱-۶-۶ باقي بچت

(۳) گھرو حساب ماڻي زينت جو

بـاـبـت مـهـيـنـو پـهـر

واصل (گيت)

جمع (اُپت)

(۷)

پـاـٽـي
۶-۶-۰

ٽارينج ۱ ڏوبِيءَ کي ڏنار ٿي

پـاـٽـي
۲-۱۰-۰

ٽارينج ۱ ڳڻين مهيني جي بچت ٿي

۴-۱۰۰ جا کير واري کي مهيني جا

۲ پنهنجي مڙس وٽان خرچ

۴-۷-۹ موديءَ کي سينڌي جا

هلائ ۱۱ مليل

۸-۰۰۰ نوڪر پائي کي پگهار

۳-۰۰۰ نوڪر پائي کي ريز کي

۱۵ ۱۱ سواڙ چلڻ جي ڪري ڏن

خرچ لاءِ

کان ملي

۷۰۰۰ ۵ ٻارن کي مهيني جي خرچي " ۵۰۰۰ ۲۰ ماڻي رحيم کي اڏاڻڻ لاءِ "

۳۰۸۰ ۱۰ ٻارن کي فيون واپس مليا

۵۰۰۰ ۲۰ نوڪرياڻي کي ريزڪي

خرچ لاءِ

۲۰۰۰ ۲۲ ٻارن کي ڪتاب

۱۰۴۰۰۰ ۱۰ ٻارن کي ڪتاب

(۶۷)

۹۰۸۰۶ ۲۵ ٻارن کان ڪپڙو

۸۹۰۸۰۳ ۸۹ ٻارن کان ڪپڙو

۸۹۰۸۰۳ ۸۹ ٻارن کان ڪپڙو

۱۵۰۱۰۹ ۱۵ ٻارن کان ڪپڙو

سبق ٢٠

هاڻي اسانکي ڏسڻو آهي ته جنهن ماڻهوءَ
 سان اسان جي هميشه ڏيتي لپتي ٿي آهي، انجو
 ليکڪ ڪيئن رکجي. اهڙو ليکڪو ميان غلام حسين
 ولد حاجي شاه محمد پارو مل هوتوملا ٿي
 وائڻي سان رکيو آهي، جنهنجو نمونو صفح
 ٩٢ ۽ ٩٣ تي ڏيکارجي ٿو:-

حساب جو نمونو پنٽ پائي ٿو

ليڪو ڀاڱي ڀارو مل هو نو ملا ٿي جو

تاريخ ۲۵ مھينو چيٽ سنبت ۱۹۹۲

جمع (ورتل) واصل (ڏنل)

(۲۵)

تاريخ ۲۵ سانو ۹۲ روڪڙا اٿار ۱-۲ ۹۵- تاريخ ۲۵ چيٽ ۹۲- منرو ۱۲ في ۱-۲ ۱۸۰۰۰

۱ ۱/۲ ريٽه مل

ورنم وياچ پئسي ريٽي

حساب سان

۲ ۲ ۱/۲ ريٽه مل ۸ ۲۸۰۰۰

۷ ۷ ۱/۲ ريٽه مل ۲ ۷۰۰۰۰

۶ ريٽه مل في

۳ ۱/۲ ريٽه مل

۳۶-۰۰۰ مٹ باجھري ۹۳-۲۱ ناھري ۱۲ في ۳ رپيہ مٹ

۴۰-۰۰۰ مٹ ۹۳-۲۷ اسو ۲۰ کٹک مٹ ۱۰ في ۲ رپيہ مٹ
۵۴-۶ مٹ ۹۳-۲۰ گئي (رنگار) ۲۰ گئي ۲۰ سبيٹ و

(۹۶)

۱۰۲-۰۰۰ مٹ ۹۳-۲۷ ناھري ۱۲ في ۳ رپيہ مٹ

۱۳۷-۴۶ مٹ ۹۳-۲۰ گئي (رنگار) ۲۰ گئي ۲۰ سبيٹ و
۱۰۲-۰۰۰ مٹ ۹۳-۲۷ ناھري ۱۲ في ۳ رپيہ مٹ